

ШКІЛЬНА ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ВІДБУДОВИ

Т. Г. Назаренко

Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна

Анотація. В статті розглянуто зміни в організації освітнього процесу з географії у зв'язку із воєнним станом та появою освітніх втрат. Авторкою пропонуються реальні кроки щодо зменшення освітніх розривів при вивченні географії в школі. Одним із практичних механізмів забезпечення освітнього процесу є перегляд та коригування змісту навчальних програм з географії.

Ключові слова: навчання географії в умовах воєнного стану, навчальна програма, освітні втрати, компенсаційні дії, освітні розриви.

T. Nazarenko. School geographical education of Ukraine in the conditions of martial law and reproduction

Summary. The article examines changes in the organization of the educational process in geography in connection with the state of war and the appearance of educational losses. The author offers real steps to reduce educational gaps when studying geography at school. One of the practical mechanisms for ensuring the educational process is the revision and adjustment of the content of geography curricula.

Keywords: teaching geography under martial law, curriculum, educational losses, compensatory actions, educational gaps.

В зв'язку із початком воєнних дій в Україні виникла проблема освітніх втрат. Традиційно освітні втрати асоціювалися міжнародною спільнотою з сезонними канікулами, перервами у навчанні в рамках формальної освіти, відсутністю на заняттях, неефективним викладанням, цифровим розривом або цифровою нерівністю. Пандемія COVID-19 актуалізувала розгляд освітніх втрат крізь призму глобальних суспільних потрясінь та надзвичайних подій, які спричиняють незаплановане призупинення освітнього процесу. Світова освітянська спільнота термін «освітні втрати» визначає як втрату академічних знань та навичок, набутих раніше, або перерву в академічному розвитку, нерідко через довгу неприсутність здобувачів освіти у навчальному закладі [2, с. 24].

У світі досі немає уніфікованого підходу до визначення та способу вимірювання освітніх втрат, незважаючи на значну кількість досліджень [1].

Організація освітньої діяльності з географії в закладах загальної середньої освіти під час воєнного стану є викликом нашого сьогодення в

Україні, що супроводжується значною кількістю втрат у навчанні, які виникають за рядом об'єктивних причин, пов'язаних із військовими діями на її території. Вирішальними кроками, що заподіють здатність швидко скоригувати навчальний процес, вбачаємо такі: діагностика та встановлення освітніх втрат учнів; розробка програми надолуження прогалин релевантне отриманим результатам; оптимальний поділ навчального географічного змісту, що потребує доопрацювання; вмотивованість учнів до оволодіння начальним географічним змістом; урізноманітнення видів навчальної діяльності (візуалізація, гра, емоційно-забарвлений контент, онлайн-вправи тощо); застосування резервів інших навчальних предметів через інтегрований зміст, реалізація міжпредметних зв'язків.

З метою компенсації як навчальних втрат, так і пом'якшення психоемоційного стану учнів, доцільно більшу увагу приділити дослідницькій діяльності з оперуванням до знань про навколишній світ, залучити учнів до активної пізнавальної діяльності, оскільки об'єкти вивчення можна сприймати безпосередньо; застосовувати практичні методи навчання, що у навчальному процесі створюють умови, за яких учень виступає суб'єктом діяльності; використати набуті учнями географічні знання у знайомих, змінених, нових педагогічних ситуаціях, що впливатиме на розвиток їх досвіду індивідуальної творчої діяльності; створювати умови для самовираження, організації комунікативного спілкування, застосування у навчальному процесі елементів дискусії, що є ефективними засобами розвитку особистості; використовувати об'єкти навколишнього світу для розвитку естетичних почуттів, емоцій, екологічної та етичної культури.

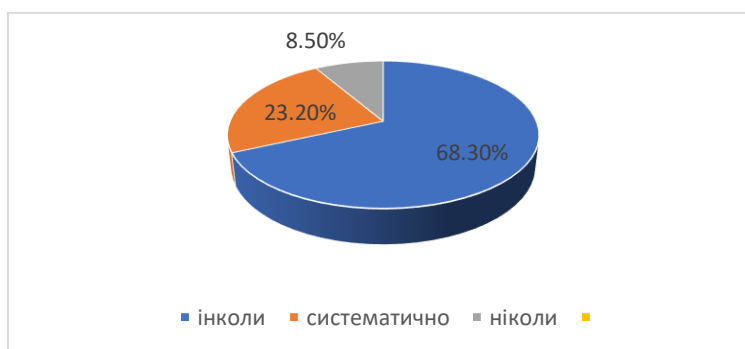
Науковими співробітниками відділу навчання географії та економіки Інституту педагогіки НАПН України систематично досліджується стан навчання географії під час воєнних дій і надаються методичні рекомендації щодо підвищення якості навчання в умовах освітніх втрат [3].

В минулому 2022/2023 навчальному році певний відсоток учнів навчалися за кордоном. У таблиці 1 зазначено відсоток вчителів, що мають відсоток таких учнів у класі.

Таблиця 1

Учні \ Вчителі	менше 2% класу	від 2% до 5% класу	від 5% до 10% класу	від 10% до 20% класу	від 20% до 30% класу	від 30% до 40% класу
6-9 класи	40 %	24 %	12 %	8,7 %	3,5 %	2 %
10-11 класи	46 %	17,1 %	13%	7 %	3,8 %	1,9 %

З таблиці 1 бачимо, що у 13% опитаних вчителів географії контингент учнів 10-11 класів, зберігся у повному складі. У 6-9 класах цей показник невисокий, лише 7 % вчителів географії зазначили, що контингент учнів зберігся в повному складі. Вчителі не мають впевненості у засвоєнні учнями тем, досить часто вони не можуть це об'єктивно перевірити. Відтак, лише 57,2% вчителів впевнені у засвоєнні знань учнями з географії. В результаті опитування з'ясувалось, що лише 68,3% вчителів географії хоча б іноді пропонують учням на уроках завдання на стабілізацію емоційного стану (діаграма 1).

В контексті воєнних дій, що ведуться зараз на території України, спостерігаємо значні відмінності у можливостях всіх учасників освітнього процесу, що зумовлює певну специфіку організації навчання географії під час війни.

Якщо учні вивчали географію в іншій країні і тепер мають освітні розриви у вивченні географії, рекомендуємо декілька кроків, які зможуть

допомогти зменшити ці розриви: встановити базовий рівень знань щодо основних понять і принципів географії, таких як географічне положення, рельєф, клімат, водні ресурси, населення та інші ключові аспекти; ознайомити здобувачів освіти з головними галузями природи та економіки України та їх розташуванням у країні, вивчати розвиток інфраструктури, промисловості та сільського господарства для розуміння функціонування економіки країни та її розвитку; порівнювати географічні особливості України з тими, які вивчалися у попередній школі, знання про інші країни можуть стати основою для порівняння та розуміння відмінностей та подібностей; взаємодіяти з оточенням; використовувати мультимедіа та інтерактивні ресурси: віртуальні екскурсії, аудіо-відеоматеріали, інтерактивні карти, веб-сайти та додаткові програми, інтерактивні тести та ігри також можуть бути застосовані при перевірці географічних знань учнів. Заохочувати учнів до самостійного пошуку додаткових джерел інформації з географії – це розвиватиме в них навички самостійного вивчення та дослідницького мислення.

Важливим є моніторинг рівня навчальних досягнень учнів, який проводиться шляхом виконання вправ, тестів та практичних завдань. Це допоможе закріпити вивчений матеріал і виявити можливі проблемні місця, які потребують додаткової уваги.

Підтримку у долатті освітніх географічних розривів мають надавати вчителі, зосередившись на індивідуалізованому та груповому навчанні, враховуючи потреби учнів. Вони можуть використовувати різноманітні методи та стратегії, щоб підтримати учнів з різними рівнями навчальних досягнень та інтересами.

Навчальні програми з географії зазнали точкових змін, в них внесена інформація про перспективи розширення економічних зв'язків України з країнами Європи в контексті набуття Україною категорії кандидата в члени Європейського Союзу. Посилено інформацію про євроінтеграційний курс України, а також про посилення ролі США, враховуючи роль країни, яку вона відіграє в глобальних політико-економічних процесах та зміцненні

обороздатності України, її Збройних Сил, мобілізації світової спільноти на захист суверенітету й територіальної цілісності нашої держави. Вчителі гнучко реагують на зміни, розподіляючи навчальний час таким чином, щоб акцентувати увагу на темах, які торкаються питань становлення української нації, війни, розвитку міжнаціональних, торгівельних та культурних відносин між країнами, міграційним процесам, питаннями біженців, відтоку інтелекту тощо. Учитель має бути готовим обговорити культурні особливості, звичаї, традиції тих країн, де учень з родиною шукає прихисток від війни. Одним з головним викликом для освітнього процесу в умовах війни є те, що учні не вміють самостійно вчитися, це і буде метою дослідження наших подальших педагогічних розвідок.

Література:

1. Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022/2023 навчальному році. *Аналітичний звіт*. Київ: Державна служба якості освіти, 2023. с. 64. URL.: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/yakist-osvity-v-umovah-viyny-web-3.pdf>
2. Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови. Методичний порадник науковців Інституту педагогіки НАПН України до початку нового навчального року : методичні рекомендації / за заг. ред. О. Топузова, Т. Засєкіної : Ін-т педагогіки НАПН України. – Київ : Видавничий дім «Освіта», 2022. - 296 с. <https://doi.org/10.32405/978-966-983-360-0-2022-70>
3. Назаренко Т. Г., В. С. Яценко, О. В. Часнікова. Методичні рекомендації щодо навчання географії в умовах воєнного стану <https://undip.org.ua/news/strong-metodychni-rekomendatsii-shchodo-navchannia-heohrafii-strong-strong-v-umovakh-voiennoho-stanu-strong/>